

A Piticsi-barlangrendszer
/Danca-barlang/
kutatósi adatai 1911-től 1956-ig.

A piticsi barlangrendszer kutatása.
/Kutatási adatok összefoglalása 1911-től 1956-ig/

A Nagy Jenei-tetőtől és a Szárhegytől délre a Pitics-hegy nyugat felé ellaposodó ivelt gerince egy felszíni lefolyással nem bíró, egy dombháttal két részre bontott horpadást ölel körül. A medence teljes vízgyűjtő területe 600.000 m².

E területre lehulló csapadék vizét két jól kifejlődött víznyelő vezeti le. Az egyik a Pitics-csucstól délkeletre légvonalban kb. 650 m távolságra esik és vízgyűjtő területe kb. 150.000 m². /A mellékelt térképvázlaton "Danca víznyelő" névvel jelzem./ A nyelő csak hóolvadáskor és tartós, nagy esőzések idején működik.

A másik, jóval kifejtettebb és nagyobb vízgyűjtő területű nyelő, melyet a falusiak Gyökerkúti vagy Gyökerkúti-víznyelő néven ismernek, közvetlenül a meredek Pitics-gerinc tövében van, a csucstól kb. 400 m távolságra keleti irányban. A nyelőhöz többszáz méteren keresztül jól bevágódott patak völgyecske vezet, melybe kelet felől egy kisebb ág csatlakozik bele. Ez a víznyelő is az év nagy részében inaktív, azonban a kis patakot tápláló Gyökerkút-forrás nyári kiapadásáig gyenge vízfolysást találhatunk benne. Jóval a Danca-víznyelő kiszáradása után néha hetekkel is a Gyökerkúti víznyelő még működni szokott.

A két dolina alját pannoniai rétegek, nyirok, vörösgyag és kvarc-kavics tölti fel, mely a környező hegyoldalakon külszínre bukkanó wettersteini mészkőre települ. Ez a geológiai adottság kedvező előfeltételt biztosít ahhoz, hogy mindkét víznyelőhöz elég jól kifejllett barlangjáratok csatlakozhassanak.

Az irodalomban eddig elég kevés szó esett a víznyelőkről, illetve a hozzájuk kapcsolódó barlangrendszeréről. Az erre járt kutatók általában félvállról elintézték, hiszen csak olyan kis "átmenő" barlangot képzeltek el.

A kérdés valóban elég egyszerűnek látszott, hiszen a Danca-víznyelőtől délre a Pitics-nyulvány tulsó oldalában már régi idők óta ismert egy barlangbejárat, mely minden különösebb vizsgálat nélkül is teljes bizonyossággal a Danca-víznyelővel hozható összefüggésbe. Ez az u.n. Danca-lyuk időszakos, patakos barlang. Percenkénti vízhozama az eddigi megfigyeléseink szerint a 0-tól 1500-2000 l-ig terjedt.

A Danca-barlangról első ízben Strömpf Gábor ad hírt, aki 1911-ben ezen a vidéken kutatott. Kutatási eredményeinek az irodalomban nincs nyoma.

1913-ban Kadić Ottokár foglalkozott a Danca-barlang kutatásával. Jelentésében^x a következőket írja:

^x Kadić Ottokár: Jelentés a Földtani Intézet barlangkutató szakosztályának 1913. évi működéséről. /Barlangkutatás II. évf. 1914. 1. füzet 24. oldal./

"Pongrácz Jenő földbirtokos, rendes tagunk ajánlására ezt a barlangot a szakosztály megbízásából Kadić Ottokár az elmúlt év őszén kutatta át. A kutatás a barlang felmérésére és próbaásztására terjedt ki. A próbaásztás során recens emlős állati és emberi csontok, néhány bronztárgy és cseréptöredékek kerültek elő. A barlang kutatását a szakosztály részéről befejezettnek tekinthető."

A barlang felmérésére vonatkozó adatok, valamint a kutatással kapcsolatos egyéb feljegyzések időközben elvesztek, valószínűleg a II. világháborúban Kadić lakását ért bombasérülés következtében pusztultak el.

1933-ban olvashatunk ismét a Danca-barlangról Jaskó Sándor morfológiai megfigyelései közt.^{xx} A cikkben a következő szöveg szerepel:

"A Danca-barlang 85 m hosszú, több ágból összetevődő, időszakos forrásbarlang, jól fejlett kavicsos patakmederrel."

Jakucs László "A Békebarlang felfedezése" c. könyvében szintén említést tesz a barlangról. /68. oldal/, amiben a Békebarlang víznyelőit ismerteti. "A Pitits nyugati lábánál húzódó - írja - és a 9.sz. víznyelőhöz tartozó vízgyűjtő terület már nem a Komlósforrás vízrendszerének tagja, hanem az itt elnyelődött vizek a Tóth-völgy oldalában, a Gancza-lyuk nevű kis időszakos forrásbarlangban látnak újra napvilágot; tehát a terület már a Tóth-völgy vízgyűjtő felszínéhez tartozik. A 9.sz. víznyelő vízgyűjtő területének nagysága 557.700 m²."

Jakucs László a barlangot "Gancza" néven említi, míg a mellékelt térképen "Ganza-lyuk" szerepel. E megjelölések nyilván elírásból származtak, mivel a korábbi irodalomban mindig "Danca" vagy "Dancza"-barlangról olvashatunk és így ismerik a faluban is. A könyvben szereplő térképen berajzolt víznyelő - nyilván ezt nevezi Jakucs 9.sz. víznyelőnek - egy kisebb, általunk Danca-nyelőnek nevezett víznyelő, melynek vízgyűjtő területe alig 150.000 m²-re tehető. E terület nagyobb víznyelője, a Gyökérkúti-nyelő a térképen nincs feltüntetve, pedig ez háromszorosa az előbbinek. A két nyelő vízgyűjtő területe együttesen teszi ki a könyvben közölt nagyságu vízgyűjtő felszínt.

A fenti irodalom ismertetéseken kívül - melynek összegyűjtésében Bertalan Károly nagy segítségünkre volt és fáradozásaiért ezúton is köszönetet mondunk - tájékoztunk a helyi lakosság körében is. Egy idős égerszögi parasztnember, Kovács Antal 1913-ban együtt dolgozott Kadić Ottokárral a barlang ásztásánál és érdekes adatot közölt a kutatás eredményeiről. /A részletes jegyzőkönyv a Kinizsi barlangkutató csoportnál megtalálható./ Kovács Antal elbeszéléséből tudjuk, hogy a gerincen végighúzódó út mellett egy mély zsomboly is volt, melyet

^{xx} Jaskó Sándor: Morfológiai megfigyelések és problémák a Gömör-Tornai karsztrvidék délkeleti részén. /Földrajzi Közlemények 1933. IX-X. füzet. 251. o./

Kadić nak szándékában állt szintén feltárni, erre azonban nem került sor: A zomboly olyan mély volt, hogy összekötözött négy rudazókötélen /kb. 25 m/ sem értek feneket. A zomboly felszíni bejárata ma ismeretlen. Állítólag annak idején a barlang vizes ágából is meg lehetett közelíteni.

A Pitics hegység nyugati vonulata alatt húzódó barlangrendszer kutatásához és feltárásához a Kinizsi barlangkutató csoport 1956. tavaszán kezdett hozzá.

Még a hóolvadás alkalmával Balázs Lajos kutatótársunk 1956. március 18-án délben 12 óra 35 perckor fuxinnal megfestette a Danca-nyelőbe beömlő hólevet. A festett víz 14 óra 55 perckor jelent meg a Danca-barlang szájánál, tehát a nyelőtől 2 óra és 20 perc leforgása alatt ért el a forrásig. A forrás vízhozama ekkor 1140 l/p volt. A Gyökérkut viznyelőjének megfestésére ez időtájt technikai okok miatt nem kerülhetett sor.

Külszíni mérésekkel megállapítottuk a viznyelők és a forrás megközelítően pontos helyét, egymástól való távolságukat és a szintkülönbségeket. E szerint a Danca-nyelő kb. 328 m tengerszintfeletti magasságban nyílik és a forrástól való távolsága 300 m. A Danca-viznyelő 22.80 m-rel fekszik magasabban, mint a forrásszint.

A Gyökérkúti-viznyelő légvonalban közel 600 m-re esik a Danca barlang forrásnyílásától és a kettő közti szintkülönbség 25 m.

1956. április 4-én kísérletet tettünk a Gyökérkúti viznyelő és a Danca barlangforrás összefüggésének kimutatására. Reggel 5 órckor 20 kg sóval megsóztuk a nyelőben eltűnő vizet, majd pedig elektromos ellenállásmérő készülékünkkel a forrásnál helyezkedtünk el. Negyedóránként vettünk vízmintákat és jegyeztük a műszer adatait. Közben - félóránként legalább egyszer - műszerellenőrző méréseket is végeztünk egy pohárban előre elkészített és megmért sós víz segítségével. A műszer hibátlanul működött.

Eltelt az egész délelőtt, de a sós víz nem jelentkezett. Mivel másnap reggel az észlelő-brigád tagjaink /Balázs Dénes, Csokó Árpád, Kalniczky Imre/ munkába kellett állniuk, délután fél 4 órckor a megfigyelést abba kellett hagyniuk, hogy az utolsó vonatot elérjék. Délután 15²⁰-kor az utolsó mérés szerint, tehát 10 és fél órával a sózás után, a Danca-barlang patakvizében a só még nem jelentkezett.

Ez a tény elgondolkodtatóvá tett bennünket. Összehasonlításokat tettünk több más mérésünkkel. Pl. a teresztenyei forrásbarlang és a Vizetes nyelője közt a távolság légvonalban 1.220 m s itt a sós oldat a viznyelőtől 12 óra leforgása alatt jutott el a forrásig. Ugyanakkor a Gyökérkut mindössze 600 m-nyire van a feltételezett "forrástól", s ezt az utat a sós víz majdnem ugyanannyi idő alatt sem tette meg, mint amennyi idő alatt az elég nagy barlangnak tartott teresztenyei rendszeren áthaladt.

Mivel festék, ill. műszerhiány, majd pedig "vizhiány" miatt újabb kísérletet mindeztideig nem tudtunk végezni, egyelőre még csak feltevésekre építhetünk. Előfordulhat, hogy a barlangi vízfolyás nagyobb

duzzasztórendszerek közbeékelődésével lelassul, a sós lé felhigul és csak jelentősen később észlelhető a forrásnál. Ellene szól ennek a feltevésnek, hogy a Danca víznyelő vize a 300 méteres légvonalbeli utat 2 óra 20. perc alatt tette meg, holott feltételezhető, hogy - amennyiben a két nyelő össze függ - útjának felét a Gyökérkúti víznyelő vizével azonos barlangágban tette meg. Nagyobb földuzzasztás lehetősége a barlangrendszer deltás, több ágra szakadó kijáratánál fennáll, hiszen itt a továbbjutást már is egy igen nagy omladék-halmaz akadályozza. E duzzasztásnak azonban mindkét nyelővel kapcsolatos kísérletnél meg kellett volna mutatkoznia.

A sikertelen kísérlet folytán felmerült tehát az a gondolat is, hogy a Gyökérkúti nyelő vize más barlangrendszer forrásában lát napvilágot.

Két barlangrendszer jöhetne itt számításba. Égerszögtől nyugatra kb. 600 m-re a Simon völgy és a Tóth völgy találkozásánál két nagyobb karsztforrás fakad, a Delelő-kút és a Mocsolyák. E források vizének analízise nem zárja ki, hogy hozzájuk barlangrendszerek ne tartozzanak. Mintegy 20-30 méterre a falusiak kőfejtés közben néhány évvel ezelőtt beszakadtak egy vízzel telt üregbe, melyet gyorsan eltömtek. E helytől nem messze a hegyoldalban található egy kb. 1 m átmérőjű, lefelé fokozatosan szélesedő zomboly is, félig eltömődött állapotban. A kitöltés időnként megsüllyedt és ilyenkor az égerszögi parasztok teledobálták azt követel és törmeléssel, nehogy legelésző állatok /kecske, juh stb./ belessenek. A néphit szerint a zomboly egy titkos alagút volt, mely a felette emelkedő, ma is Várhegynek nevezett csúcson épült várral volt összeköttetésben.

A másik, szintén igen valószínűtlen következtetés az, hogy a Gyökérkút nyelője képezi a Szabadság barlang má még ismeretlen főágának kezdőpontját. A feltételezés csupán annyiból indokolt, hogy a Szabadság barlang ma ismert közel 3 km-es szakasza lényegileg inaktív, legfeljebb a Pokolból kiindulva elért Kötélhágesős-terem szakaszát lehetne aktív ágnak nevezni, azonban ennek vízhozama még kb. 1%-a a Szabadság-barlang vizét napvilágra hozó Kecskékúti-forrásnak. A terület többszörös átkutatása után sem bukkantunk olyan víznyelőre, melytől a feltételezett patakos főág kiindulását elképzelni lehetne s így merült fel a Gyökérkúti víznyelővel való összefüggés gondolata.

A Gyökérkúti nyelő légvonalban 1.7 km-re van a Delelőkút forrásától és 2.4 km-re a Kecskékúttól.

1956. május 1-én a Kinizsi barlangkutató csoport brigádjai szálltak ki a helyszínre, hogy megkíséreljék a két nyelő barlangrendszerébe történő bejutást.

A Gyökérkútnál létesült az u.n. "Északi-munkahely." Már másnap a harmadik műszakban az itt dolgozó kutatóknak /Balázs Dénes, Bártfay Pál, Csokó Árpád és Horváth János/ sikerült egy nagy, többméteres sziklatömb tövében alig 3 és fél méter mélységben elérni a patakot, mely egy kb. 2 m széles, fél méter magas nyíláson keresztül folydogált kaviccsos medrében. A patakot a következő 3 műszak során kisebb nagyobb üregek keresztül kb. 15 m-t tudtuk követni. Itt a munkálatok során a harmadik napon súlyos omlás következett be. A munkahely rendkívül

életveszélyes volt, mivel az omlás egyre feljebb harapodzott és újabb-és újabb szikla görgetegek váltak le az agyagos omladékból álló mennyezetről. Nehezítette a munkát a nyelőn át befolyó nagy vízmennyiség is.

Kedvező jelenségnek mutatkozott az, hogy a járatból erős huzat áramlott kifelé. A normális légmozgást azonban valamilyen zavaró külszíni kapcsolat erősen befolyásolhatta, mert időnként oly erős változó irányú légáramlatok érkeztek, hogy a karbidlámpa lángját majd elcsodították.

A Danca-nyelőnél/"Déli munkahely"/egy szintén négytagú csoport /Hégráth Gyula, Kalniczky Imre, ifj. Kalniczky Imre, Molnár Mihály/ naponta 2-2 műszakban mélyített kutató aknát. A harmadik nap délben egy 6-7 méteres sziklatömb alatt egy szűk nyíláson lecsuszva sikerült egy kürtőben végződő, kb. 7 m hosszú, átlagban 80 cm átmérőjű, igen szépen formált barlangfolyósóba bejutni. További bontások során a következő napokban egy 3 méterrel mélyebben fekvő, a feltárás időpontjában aktív szűk folyósószakaszba, majd két kisebb "terenbe" /alig másfél - 2 méteresek/ hatoltunk be. Ekkor már itt dolgoztak az "Északi munkahely"-en az omlás következtében "felszabadult" brigádok is. Mintegy 20 méterre a bejáratától a szűk barlangfolyósóban a víz /kb. 3-4 C°-os hőlé/ csaknem a teljes barlangszelvényt kitöltötte, így a további kutató munkát átmenetileg be kellett szüntetni. Mindkét munkahelyet Balázs Lajos és Molnár Mihály munkatársunk nagy szakértelennel kiácsolta és biztosította.

1956. év nyarán és őszén a Danca-nyelőnél a vízszint a folyósóban kb. 80 cm-t apadt, így a szeszélyesen kanyargó szűk folyósót - hig iszapban hasoncsuszva - még vagy 10 - 12 m-t sikerült követni. Itt azonban egy lehajló sziklafal szifonja /kb. 2 méteres vízmélységgel/ végleg elzárta a továbbjutás útját. A szifonnál a legszárazabb időszakban is mély víz van. Átuszásáról a szűk hely és a beékelődött szikladarabok miatt nem lehet szó.

A barlangrendszer feltárására indított munkálatokat eddig tehát még nem kísérte a végső siker. A külső kapukat azonban már sikerült megnyitni. A további munkák során a Danca-nyelőben a szifonból a vizet kellene kiszivattyuzni, a Gyökérkutnál pedig a lezudult omladékhalmok alatt kellene áttörni. Ez utóbbi egy-két heti munkával sikerrel járhat.

Továbbra is titek még a Gyökérkut hovatartozandósága, bár a feltárási munkák során nagyban elátamasztódott az a már korábban is legalább 90 %-ban elfogadott feltételezés, hogy innen indul ki a Danca-lyuk főbarlangága. A Danca-forrásbarlang feltérképezése ugyanis ezt mutatja, hogy a barlangjárat már a forrásnál általában északkeleti és nem pedig északi irányban tart. A Danca nyelv földalatti folytatását képező barlangfolyósók nem délfelé, hanem délkeleti, keleti irányban vezetnek. Ugyancsak délkeleti irányban halad a Gyökérkut földalatti patakja. Mára ezek az adatok még tulkeveset mondanak, mégis a két nyelvök közös barlangrendszerére engednek következtetni.

A barlang elképzelhető utvonatát a mellékelt térkép-vázlatra be-rajzoltuk. Ha a következtetések helytállóak, ezen új barlangrendszer hossza a Danca-nyelő oldalággal együtt kb. 1.2 - 1.5 km lehet. Belső rétegeit tekintve a Szabadságbarlang első szakaszához lehetne hasonlítani, de cseppkőképződményekben bizonyára szegényebb. Feltételezhető,

hogy a forrás felé közeledve régészeti leletekre is lehet bukkanni, hiszen az ősenber korában a barlangszáj nyitott volt és a nagyobb onlások a bejáratnál csak az utóbbi időben következhettek be.

Bár a Kinizsi-barlangkutató csoport fő munkafeladata továbbra is a teresztényei barlangrendszer feltárása, a Gyökérkut titkának megoldása szintén elsőhelyen szerepel munkatervében. Reméljük, hogy a közeljövőben újabb jelentős lépéssel jutunk közelebb a feladat megoldásához, egy újabb barlangrendszer megismeréséhez.

KINIZSI BARLANGKUTATÓ CSOPORT
/Összeállította: Balázs Dénes/

Borsod m

Cím: 499/957
VI. 20.

mm. drb

Urológia

Tárgy: piticsi barlangrendszer
kutatója.

Tájékoztató jelentés, a barlang
az égereszi „Subersing” barlang
közelében van. Ezelőre a fel-
tárással egy hatalmas szifon
miatt további jutni nem tudtak.

Trattarba

J. V.
VI. 22

Bp. 1957. Molnár
VI/22

Tájékoztatás céljából megküldöm a Piticsi-barlangrendszer
/Danca-lyuk/ eddigi kutatásának eredményeiről összeállított anya-
got. Kérem, hogy amennyiben a barlangra vonatkozólag, vagy magá-
val az anyaggal kapcsolatban észrevételei, kiegészítő adatai, javas-
latai vannak, közölje a feltárást végző kutatócsoportunkkal.

Budapest, 1957. június 10.

ÉLELMISZERIPARI MINISZTERIUM
Kutatóközpont
/Balázs Dénes/ CSORORTJA

Az Élelmezésügyi Minisztérium Kinizsi Sportkörének
természetjáró szakosztálya

1957. július 14-től augusztus 31-ig

természetjáró táborozást
szervez

az ország egyik legszebb hegyvidékén, a gömör-tornai karsztfennsíkron,
Aggtelek és Jósvafő közelében.

A táborozás résztvevői egy új hatalmas barlangrendszer feltárási munkáiban vesznek részt szakszerű irányítás mellett.

Felszerelésről /munkaruháról, szerszámokról, műszerekről, stb./ a sportkör gondoskodik. Napi teljes ellátás /szállással együtt/ személyenként 10.- Ft. Egy heti részvétel esetén a vasuti utazási költség 50 %-át, két heti táborozás esetén 100 %-át megtérítjük. Elszállásolás a sportkör égerszögi menedékházában.

A táborozás résztvevői a kutatásokon kívül szabadidejüket tetszés szerinti kirándulásokkal tölthetik el. Ingyen megtekinthetik a híres aggteleki Baradla-barlangot, de felkereshetik a ma még nagyközönség részére lezárt Béke, Kossuth és Vass Imre cseppkőbarlangokat, és természetesen a Kinizsi Sportkör barlangkutatói által felfedezett gyönyörű Szabadság Cseppkőbarlangot.

A táborozással kapcsolatos barlangkutatásban mindenki saját felelősségére vehet részt. 16 éven aluliak csak szülői beleegyezéssel jelentkezhetnek.

Jelentkezni lehet 1957. június 15-ig az Élelmezésügyi Minisztérium Kinizsi Sportkörének természetjáró szakosztályánál /Balázs Dénes, Bp. V. Akadémia-u. 3. II. 215., telefon: 121-979/, ahol további bővebb felvilágosítást lehet kapni.

Töltsük el hasznosan nyári szabadságunkat! A táborozás teljes szellemi felüdülést, sok hasznos tapasztalatot és felejthetetlen élményt jelent mindenegyes résztvevő számára, hazánknak pedig egy új nagy természeti kincs feltárását teszi lehetővé. Tarts velünk!

Budapest, 1957. május 25.

Élelmezésügyi Minisztérium
Kinizsi Sportkörének
Természetjáró Szakosztálya